

Ərəb dilində (آية) āyat və Azərbaycan dilində alət sözü ilə əlaqəsi

- Ərəb dilində Quranda آية (āyat) adətən «möcüzə», «misra», «göstəriş» kimi tərcümə olunur. Əyər tərcümədə müxtəlif mənalar verilsə, bu təhrif deməkdir. Bir söz -bir mənə olmalıdır. Bu, monuskriptin ən əsas və önəmli əlamətidir.

"Ayat" sözünün semantikasi: akkad saxsı tabletlərində və Azərbaycan konteksti

Akkad dilində «alātu» — «alət», «vasitə» mənasını verir və klinopisdə belə yazılır:

𒀭𒌷𒀪 (a-la-tu)

Akkad dilində "**alātu**" sözü (alət, vasitə) deməkdir. Əlbəttə ki, biz dilin məntiqi quruluşuna əssən, bu sözün «prosesi icra yerinə yetirmək üçün hansısa vasitə» demək olduğunu artıq anlarıq, çünki, PaNi sisteminin metodlarında biri «bir söz-bir funksiyadır» metodudur.

-
- Amma **alātu** sözü Akkad dilində «alət», «vasitə» mənasına gəlir ki, bu yeni mənanı ortaya qoyur — **ayat** bilik ötürmənin funksional alətləri kimi başa düşülə bilər.
 - Üstəlik, Azərbaycan dilindəki **alət** sözü ilə bu əlaqə qədim dillər arasında köklü bağların mövcudluğunu və anlayışların ötürülməsini təsdiqləyir.

«Ayət» sözü Quranda

Qurandan misal nümunələr göstərməzdən öncə, *kir-tuppu-kitab* barədə öyrəndiklərimizi qaim tutmağınızı tövsiyyə edirəm.

Yunus surəsi (10:1):

«الرَّ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ»

Transkripsiya: '*əlif-lām-rā tilka 'āyātu al-kitābi al-ḥakīmi*

Ənənəvi tərcümə: «*Əlif-Lam-Ra. Bunlar hikmətli kitabın ayələridir.*»

Lakin, diqqətli olsaq, görərik ki:

- *ḥakīmi* sözü tərcümə edilməyib, sadəcə *h-k-m* kökü konteynerdə geri təqdim olunub.
- *al-kitābi* və *al-ḥakīmi* sözlərinin hər biri eyni şəkiçi daşıyır, və birinin digəri üçün əlamət daşıyıcısı olduğu iddiasını edə bilmərik.

Digər tərəfdən, biz artıq sözün statik deyil, dinamik olduğunu bilirik, semit dilləri üçün bu qayda aksiomadır.

Gəlin, *ḥakīm* sözünü **PaNi** metodu ilə aydınlaşdırdığım hərf-kod metodu ilə anlamağa çalışaq. Hərf kodlarının necə aydınlaşdırdığını irəlidə, sözlərin özlərinin kodu necə verdiyini görərkən, anlayacaqsınız. Mən isə, sadəcə sizlərdən bir addım öndə olduğuma görə, bunu edə bilirəm. Beləliklə:

hə - *hüdud*

ki- *bərkidilmə, fiks olma*

m- *obyekt*

ḥakīm - «hüdudlanmanı obyektə bərkidən» mənə yükünü verir. Bəli, dilimizdə də bu söz eyni mənə yükünü daşıyır: *hakim, hökmü ilə, obyekt üçün hüdudlanma təyin edir.*

Təkrar mənalandırılmış anlayışları sözlərin yerinə yerləşdirək:

tilka – oxu (bu)

'āyātu – aləti

kitābi - *üzərində hərf çap olunmuş kiçik qalınlıqlı materiya*

ḥakīm - *hüdudu obyektə bərkidən*

Əslində, sətirdə -kə (o) şəxs əvəzliyinin xüsusi rolu vardır, lakin, hələlik fokus ona olmadığına görə, bu barədə danışmıram.

«*Əlif-Lam-Ra. Bunlar alətidir üzərində hərf çap olunmuş hüdudu obyektə qeyd edən*»

Məncə, əlavə şərhə ehtiyac yoxdur. **PaNi** işləyir. Obyektə qeyd olunan *hüdudun* nə demək olduğunu da biləcəksiniz, tələsməyin.

Rad surəsi (13:1):

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ ۝ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ»

«*əlif-lam-mim-ra. Bunlar Kitabın ayətidir. Sənin Rəbbindən təşkil olan haqqdır, lakin ən-nəs-in çoxu əminliyi icra etmirlər.*»

Ayətlər burada həqiqət olaraq təşkil edilmiş Kitabın **alətləri** kimi göstərilir.

Yusif surəsi (12:1):

الْمُبِينِ الْكِتَابِ آيَاتُ تِلْكَ ۚ الرَّحِيمِ الرَّحْمَنِ اللَّهُ بِسْمِ

“*əlif-lam-ra. Bunlar açıq-aydın kitabın ayələridir.*”

- المبین — «aydın, şübhəsiz» — ayələrin funksional və başa düşülən alətlər olduğunu vurğulayır.

Nəticə

- Ərəb dilində آية (**āyat**), Akkad dilində “alātu” (𒀭𒅗𒊩) və Azərbaycan dilində “**alət**” sözlərinin qarşılıqlı əlaqəsi “**ayət**” sözünün Quranda «*göstəriş*» deyil, bitmiş, tamamlanmış, funksional vasitələr, bilik ötürmə alətləri kimi başa düşülməsinə imkan verir.
- Bu tapıntı linqvistika sahəsində yeni yanaşma təqdim edir və qədim semitik və türkdilli dillərin uzaq keçmişə gedən, lakin açıq-aydın və inkarolunmaz bağlarını ortaya qoyur.